

*В.Я. МЕСЕЛЬ-ВЕСЕЛЯК, доктор економічних наук,
професор, академік НААН, заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач відділення організації виробництва та земельних відносин, завідувач
відділу форм господарювання
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
М.М. ФЕДОРОВ, доктор економічних наук,
професор, заслужений діяч науки і техніки України*

Нові методичні підходи щодо удосконалення нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення

Постановка проблеми. Проблема оцінки земель сільськогосподарського призначення в Україні стала однією із центральних як для економістів-аграрників, так і для інших фахівців, пов'язаних прямо чи опосередковано з сільськогосподарським виробництвом. Пояснюється це тим, що земля з її родючістю є не лише головним засобом виробництва у сільському господарстві, а й важливою складовою виробничого капіталу, тобто активом, що використовується в процесі сільськогосподарського виробництва.

В Україні розроблені нами методологічні і методичні принципи грошової оцінки сільськогосподарських угідь [19, 20] та разом з Держкомземом і науково дослідними установами НААН опрацьована “Методика грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів”, яка затверджена Постановою Кабінету Міністрів

України від 23 березня 1995 р. № 213 [2, 3, 6]. За даною Методикою розроблено «Порядок грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів», затверджений 27 листопада 1995 р. спільним наказом Держкомзему України, Держмістобудування України, Мінсільгосп-проду та Української академії аграрних наук [5]. У цьому ж році Держкомземом України здійснено грошову оцінку сільськогосподарських угідь в АР Крим, областях, адміністративних районах і сільськогосподарських підприємствах країни, яка до цього часу використовується в економічних розрахунках. Щороку показники грошової оцінки уточнюються (індексуються) залежно від індексу споживчих цін. Однак індексація не забезпечує об'єктивності коригування показників оцінки земель, оскільки інфляційні процеси досить опосередковано пов'язані зі змінами, що відбуваються в аграрному виробництві й земельних відносинах.

© В.Я. Месель-Веселяк, М.М. Федоров, 2016

Тому перед аграрною наукою постало завдання розробити сучасні методи грошової оцінки земель, які б відповідали вимогам розвитку ринкових відносин в аграрній сфері та забезпечували стійкість показників оцінки протягом визначеного законодавством періоду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади і методика грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення розроблені вченими економістами-аграрниками ННЦ “Інститут аграрної економіки” за участю науковців Інституту Укрземпроект (нині ДП Науково-дослідний та проектний інститут землеустрою), ННЦ “Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О.Н. Соколовського” НААН, Державної установи “Інститут економіки та прогнозування НАН України” і спеціалістів Держкомзему України, зокрема: В.Я. Месель-Веселяка [5, 15, 19–21], М.М. Федорова [4, 5, 7, 8-15, 19–21], Н.А. Солов’яненко [10], Л.Я. Новаковського [17], Д.С. Добряка [16, 17], І.А. Розумного [16], О.П. Канаша [15, 16, 17], А.М. Третьяка [15], М.В. Лісового [15, 18], В.М. Трегобчука [15], В.С. Губарева [5].

Наукові розробки вчених покладені в основу теоретичного обґрунтування та підготовки практичних посібників із питань проведення грошової оцінки земель на різних рівнях управління. Грошова оцінка земель, здійснена за розробленими методичними підходами, слугує економічним інструментом регуляторної політики держави. Вона використана при роздержавленні та приватизації земель, паюванні земель, переданих у колективну власність колективним сільськогосподарським підприємствам і організаціям і застосовується при передачі земельних паїв у спадщину та оренду, визначенні ставок земельного податку.

Водночас окремі положення чинної методики потребують уточнення, виходячи з вимог ринкової економіки.

Передусім це стосується новітніх методичних підходів стосовно визначення критерію грошової оцінки земель на новій (нормативній) основі за принципом “від часткового до загального” – від оцінки по агро-

групах ґрунтів до оцінки земельних ділянок, господарств, адмінрайонів, областей і України в цілому.

Мета статті – обґрунтування методологічних засад та розробка нових методичних підходів щодо удосконалення нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення в ринкових умовах господарювання.

Виклад основних результатів дослідження. Нормативна грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення виконала і продовжує виконувати важливі економічні функції у нашій державі. Зміни економічної ситуації в аграрному секторі України у зв’язку з трансформацією всіх його галузей до ринкових відносин потребують пошуку нових методичних підходів щодо оцінки земель, виходячи з ринкових умов господарювання новостворених сільськогосподарських підприємств та інших аграрних підприємницьких структур ринкового спрямування.

Відповідно до Закону України “Про оцінку земель” [1] нормативна грошова оцінка земельних ділянок являє собою капіталізований рентний дохід із земельної ділянки, визначений за встановленими і затвердженими нормативами. У законодавчому порядку визначено строки поновлення земельнооціночних показників. Оцінка має проводитися не рідше як один раз у 5-7 років. За чинною “Методикою нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів” показники оцінки обчислено у липні 1995 року, тобто минуло 20 років. Не звертати на це увагу як з наукового, так і з практичного погляду не можна.

З подорожчанням техніки, пально-мастильних матеріалів та інших матеріально-технічних засобів підвищилася собівартість сільськогосподарської продукції. Різко скоротилося внесення добрив, засобів захисту рослин, а відповідно погіршилась родючість ґрунтів. Темпи росту витрат на виробництво сільськогосподарських культур випереджають темпи росту їх урожайності та ціни реалізації продукції (табл.1).

**1. Темпи росту і приросту урожайності зернових культур без кукурудзи,
витрат на їх вирощування та ціни реалізації за 1996-2014рр.**

Роки	Урожайність, ц/га	Індекс ланцюговий	Витрати, грн на 1 га	Індекс ланцюговий	Ціна реаліза- ції 1 ц, грн	Індекс ланцюговий
1996	19,4		189,8		16,0	
1997	25,4	1,3093	295,5	1,5569	17,1	1,0688
1998	21,0	0,8268	315,5	1,0677	15,0	0,8772
1999	20,5	0,9762	349,1	1,1065	19,6	1,3067
2000	19,3	0,9415	477,4	1,3673	44,1	2,2500
2001	25,7	1,3316	503,5	1,0547	37,1	0,8410
2002	25,4	0,9883	510,0	1,0128	30,6	0,8258
2003	14,7	0,5787	465,3	0,9124	55,2	1,8025
2004	26,4	1,7959	632,3	1,3590	45,7	0,8276
2005	24,0	0,9091	637,0	1,0074	43,5	0,9512
2006	22,1	0,9208	677,2	1,0632	52,0	1,1958
2007	19,3	0,8733	914,0	1,3495	83,6	1,6088
2008	32,9	1,7047	1507,0	1,6488	77,3	0,9242
2009	26,9	0,8176	1588,1	1,0539	78,4	1,0144
2010	23,2	0,8625	1837,3	1,1569	107,1	1,3658
2011	29,3	1,2616	2500,0	1,3606	137,1	1,2806
2012	25,1	0,8576	2917,7	1,1671	158,1	1,1529
2013	30,5	1,2151	3184,5	1,0914	140,1	0,8864
2014	37,4	1,2262	4105,2	1,2891	185,9	1,3269
Середньорічний темп росту за 18 років, %		104,20		121,20		116,55
Темп приросту, %		4,20		21,20		16,55
Середньорічний темп росту за 2008-2014 рр., %		109,90		123,95		112,15
Темп приросту, %		9,90		23,95		12,15

Джерело: Розраховано за даними Державної служби статистики України.

Зниження ефективності виробничих витрат пояснюється необґрунтованим зростанням цін на промислову продукцію і меншими темпами зростання цін на сільськогосподарську продукцію. Тому фактичні дані про ефективність виробництва сільськогосподарських культур лише частково відображають різницевий (рентний) дохід на різних за родючістю ґрунтах.

Надаючи великого значення показникам грошової оцінки земель у період становлення ринкових відносин в економіці країни, об'єктивності їх визначення, перед наукою постало завдання віднайти нові методичні підходи щодо нормативної грошової оцінки земель та порядку її проведення.

Найперше, що потребує уточнення – це величини рентоутворюючих факторів у ринкових умовах господарювання на землі, які формують розміри диференціального рент-

ного доходу, покладеного в основу визначення показників оцінки земель.

Разом з ННЦ “Інститут агрохімії та ґрунтознавства ім. О.Н. Соколовського” опрацьовано новий методичний підхід до визначення показників нормативної грошової оцінки земель, який ґрунтується на нормативній (природній) урожайності зернових культур (без кукурудзи). Оскільки за технологією вирощування зернові культури (без кукурудзи) близькі та в загальній їх площі посівів переважну питому вагу займає озима пшениця, то вважаємо правомірним у запропонованих методичних підходах проводити розрахунки витрат за технологією вирощування цієї культури.

Нормативну врожайність, що одержана на агровиробничих групах ґрунтів за рахунок природної родючості (без добрив), фрагмент якої за даними ННЦ “Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О.Н. Соколовського”, наведено в таблиці 2.

**2. Нормативна (природна) врожайність зернових культур без кукурудзи
на агровиробничих групах ґрунтів по Балаклійському
природно-сільськогосподарському району Харківської області**

(фрагмент)

Назва агровиробничих груп ґрунтів та гранулометричний склад	Шифр агрогрупи	Площа, га	Природна урожайність, ц/га
1	2	3	4
Чорноземи опідзолені і слабореґрадовані та темно-сірі сильнореґрадовані ґрунти	041		
середньосуглинкові (д)		43	27,9
важкосуглинкові і легкоглинисті (е)		143	30,7
Темно-сірі опідзолені ґрунти і чорноземи опідзолені на лесах, підстелені пісками й супісками переважно з глибини 1 м	043		
супіщані (в)		317	22,3
легкосуглинкові (г)		656	25,1
Темно-сірі опідзолені і реґрадовані ґрунти та чорноземи опідзолені і реґрадовані слабозмиті	049		
супіщані (в)		33	20,1
легкосуглинкові (г)		52	22,6
середньосуглинкові (д)		198	25,1
важкосуглинкові і легкоглинисті (е)		820	27,6
Темно-сірі опідзолені і реґрадовані ґрунти та чорноземи опідзолені і реґрадовані середньозмиті	050		
середньосуглинкові (д)		14	22,3
важкосуглинкові і легкоглинисті (е)		184	24,5
Чорноземи типові малогумусні та чорноземи сильнореґрадовані	053		
важкосуглинкові і легкоглинисті (е)		575	28,4
легкоглинисті (л)		2276	28,4
Чорноземи типові середньогумусні	054		
легкоглинисті (л)		772	31,7
важкосуглинкові і легкоглинисті (е)		102	27,7
Чорноземи звичайні середньогумусні глибокі	058		
важкосуглинкові і легкоглинисті (е)		11559	29,0
Чорноземи звичайні середньогумусні глибокі та їх залишково-солонцюваті відміни	059		
легкосуглинкові (г)		66	26,5
середньосуглинкові (д)		451	29,0
Лучно-болотні, муловато-болотні і торф'яно-болотні неосушені ґрунти	141		
важкосуглинкові і легкоглинисті (е)		5	20,9
Лучно-болотні солончакові ґрунти	143		
важкосуглинкові і легкоглинисті (е)		29	22,2
.....			
По природно-сільськогосподарському району	х	272190	26,7

Джерело: За даними ННЦ "Інститут ґрунтознавства та агрохімії ім. О.Н. Соколовського".

Нормативні виробничі витрати на вирощування зернових культур (без кукурудзи) визначаються за сучасною технологією. Вони формуються на основі постійних витрат, які не залежать від рівня продуктивності земель, а також змінних витрат, величина яких залежить від урожайності зерна й соломи.

До них додаються загальновиробничі та загальногосподарські витрати.

У сучасних умовах такий методичний підхід з використанням нормативних величин урожайності (за природною родючістю) і виробничих витрат (за технологічними картами) є найбільш прийнятним.

Таким чином, вихідними даними для побудови алгоритму розрахунку нормативного диференціального (рентного) доходу є: урожайність озимої пшениці, прийнята для розрахунків як нормативна, нормативні (технологічні) витрати на її вирощування (без внесення добрив) і поточна біржова або нормативна ціна реалізації, яка приймається єдиною для розрахунку нормативного диференціального (рентного) доходу на всіх агрогрупах ґрунтів.

Значення оціночного критерію – нормативного диференціального (рентного) доходу – на різних агрогрупах ґрунтів, які мають свою природну родючість і за якими складаються шкали оцінки сільськогосподарських угідь, величини якого використовуються для визначення нормативної грошової оцінки земель, розраховуються за такими критеріями:

а) для визначення критерію оцінки земель у грошовому виразі за формулою:

$$D_{нрд} = (Y_n \times C_p - Z_n - Z_n \times K_{нр}), \quad (1)$$

б) для визначення нормативного диференціального (рентного) доходу у натуральному виразі – за формулою:

$$D_{нрд} = \frac{(Y_n \times C_p - Z_n - Z_n \times K_{нр})}{C_p}, \quad (2)$$

де $D_{нрд}$ – нормативний диференціальний (рентний) дохід, грн/га, або ц/га;

Y_n – нормативна врожайність, ц/га;

C_p – поточна біржова або нормативна ціна реалізації 1 ц зерна, грн;

Z_n – нормативні (технологічні) затрати на вирощування озимої пшениці, грн/га;

$K_{нр}$ – коефіцієнт норми рентабельності виробництва озимої пшениці, що забезпечує розширене його відтворення.

Розрахунок нормативної грошової оцінки земель ґрунтується на капіталізації нормативного диференціального (рентного) доходу. Водночас, виходячи з теорії земельної ренти, не можна ігнорувати факт існування абсолютного рентного доходу (абсолютної ренти), який виникає у результаті залучення для вирощування сільськогосподарських культур

відносно гірших земель. Тобто земельна рента створюється на всіх землях, які використовуються у сільськогосподарському виробництві, у тому числі й на землях гіршої якості. Але на таких землях створюється абсолютний, а не диференціальний рентний дохід. Він виникає на всіх землях, незалежно від якості та місцезоположення земельної ділянки [12]. Тому є очевидним, що на кращих і середніх за якістю ґрунтах, де створюється диференціальний рентний дохід, до нього приєднується і абсолютний рентний дохід. Звідси формалізація загального методичного підходу до визначення нормативної грошової оцінки агрогрупи ґрунтів сільськогосподарських угідь зводиться до наступного:

а) для нормативної грошової оцінки агрогрупи ґрунтів у натуральному виразі – визначається за формулою:

$$\Gamma_{ноза} = P_{ндз} \times T_k, \quad (3)$$

б) для нормативної грошової оцінки у грошовому виразі:

$$\Gamma_{ноза} = P_{ндз} \times C_p \times T_k, \quad (4)$$

де $\Gamma_{ноза}$ – нормативна грошова оцінка 1 га земель, грн або ц;

$P_{ндз} = (D_{нрд} + A_{нрд})$ – загальний

нормативний рентний дохід (сума нормативного диференціального і нормативного абсолютного рентного доходів) з 1 га, грн або ц;

C_p – поточна біржова або нормативна ціна реалізації 1 ц зерна, грн;

T_k – термін капіталізації загального нормативного рентного доходу, років.

Нормативна грошова оцінка окремої земельної ділянки згідно з оціночною шкалою розраховується за формулою:

$$\Gamma_{нозд} = \frac{\sum (\Gamma_{ноза} \times \Pi_{агр})}{\sum \Pi_{агр}}, \quad (5)$$

де $\Gamma_{нозд}$ – нормативна грошова оцінка земельної ділянки, грн;

$\Gamma_{ноза}$ – грошова оцінка агрогрупи, грн/га (формула 4);

$\Pi_{агр}$ – площа агрогрупи ґрунтів, га.

Новий методичний підхід за нормативними показниками відповідно до розробле-

ного алгоритму забезпечує здійснення нормативної грошової оцінки кожної агровиробничої групи ґрунтів, а на їхній основі – оцінку окремої земельної ділянки виходячи зі структури ґрунтового покриву по агрогрупах, всього земельного масиву, господарюючого суб'єкта, адмінрайону, області, України.

Визначення показників нормативної грошової оцінки за новим методичним підходом дасть можливість об'єктивно оцінити земельні ділянки різних суб'єктів господарювання в аграрній сфері, зробити справедливий перерозподіл земельної ренти на користь працюючих на гірших за якістю землях сільськогосподарських підприємств через запровадження земельного податку і ставок орендної плати за землю залежно від її нормативної грошової оцінки. За новою грошовою оцінкою стабілізується надходження коштів від плати за землю до місцевих бюджетів.

Висновки. 1. За період після проведення нормативної грошової оцінки земель (у липні 1995 р.) відбулися значні зміни в аграрному секторі економіки нашої держави. Суттєво змінилися структура підприємств і форми господарювання на землі, а також затрати на гектар вирощування сільськогосподарських культур, зокрема зернових (озимої пшениці). Важливість використання нормативної оцінки земель у регулюванні земельних відносин потребує визначення її на сучасному рівні, приведення у відповідність до змін, що відбулися. Це дасть можливість точніше оцінити земельні ділянки різних суб'єктів господарювання, здійснити справедливий перерозподіл земельної ренти між працюючими на різних за якістю ґрунтах суб'єктами господарювання через запровадження земельного податку і орендної плати за землю залежно від її нормативної грошової оцінки, забезпечити вирівнювання економічних умов господарювання на землях різної якості.

2. З метою забезпечення вимог Закону України “Про оцінку земель” від 11 грудня 2003 р. № 1378-IV, яким визначено, що нормативна грошова оцінка земельних ділянок являє собою капіталізований рентний дохід із земельної ділянки, обчислений за встано-

вленими і затвердженими нормативами, уточнення методичних підходів щодо її проведення здійснюється виходячи з принципів: єдності методологічного та інформаційного простору у сфері оцінки земель з урахуванням сучасного економічного стану сільськогосподарського виробництва та економіки країни в цілому; можливості використання результатів нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь в економічних розрахунках, зокрема, врахування вартості землі у виробничому капіталі (вартості земельної ділянки як матеріального активу і вартості права користування, у тому числі оренди як нематеріального активу); реалізації регуляторної політики держави, передусім при удосконаленні оподаткування земельних ділянок; визначенні розміру орендної плати за земельні ділянки, розміру державного мита у разі передачі земельної ділянки у спадщину, дарування та міни відповідно до законодавства; визначенні втрат сільського господарства у разі вилучення земельної ділянки для несільськогосподарських потреб; запровадженні економічного стимулювання раціонального використання і охорони земель.

3. Надаючи великого значення нормативній грошовій оцінці земель у період становлення ринкових відносин в економіці країни, об'єктивності її визначення, найперше, що потребує уточнення – це величини рентоутворюючих факторів в ринкових умовах господарювання на землі, які формують розміри диференціального рентного доходу, покладеного в основу визначення показників оцінки земель, якими є урожайність зерна, виробничі витрати та ціни реалізації. У нинішніх умовах науково обґрунтованим має бути методичний підхід з використанням нормативних величин урожайності (за природною родючістю) і виробничих витрат (за технологічними картами), що дасть змогу значною мірою зекономити кошти на проведення оцінки земель; підвищується значимість показника нормативної грошової оцінки земель, оскільки за таким підходом є можливість одержати не тільки сучасні показники оцінки, а й оціночні показники на перспективу, з урахуванням використання у сільськогосподарському виробництві новітніх техно-

логій та запровадження інновацій; спрощується техніка коригування показників нормативної оцінки земель, яка дає змогу вносити корективи одночасно із внесенням змін до технологічних карт, посилюється надійність показників оцінки земель за диференціальним рентним доходом, що підтверджується, з одного боку, багаторічними дослідними даними про урожайність на різних за якістю ґрунтах, а з іншого – обґрунтованими нормативами виробничих витрат, необхідних для досягнення певного рівня урожайності культур на агрогрупах ґрунтів.

4. Спираючись на теорію і враховуючи велику практику проведення оцінки сільськогосподарських угідь в Україні, можна стверджувати, що найбільш аргументованим для нормативної грошової оцінки земель є методичний підхід, який передбачає використання оціночного критерію – норматив-

ного диференціального (рентного) доходу. Цей показник є різницевою величиною між вартістю урожаю (нормативною продуктивністю) конкретної агровиробничої групи ґрунтів і витратами на вирощування певної сільськогосподарської культури (у рекомендованому підході – озима пшениця). Межею відліку нормативного диференціального (рентного) доходу є рівень рентабельності виробництва, або норми прибутку, що забезпечує розширене його відтворення.

5. Визначення показників нормативної грошової оцінки земель на новій інформаційній основі дасть можливість об'єктивно оцінити сільськогосподарські угіддя в сучасних умовах господарювання. Буде об'єктивно визначатись орендна плата за землю, рівень оподаткування земельних ділянок, стабілізується надходження коштів від плати за землю до місцевих бюджетів.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про оцінку земель” від 11.12.2003 р. № 1378-IV // Відомості Верховної Ради України від 09.04.2004, № 15, ст. 229.
2. Постанова Кабінету Міністрів України “Про методику грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів”/ Практичний посібник з питань земельної реформи (збірник документів). – К., 1996. – 283 с
3. Постанова Кабінету Міністрів України “Про внесення змін доповнень до Методики грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів” // Практичний посібник з питань земельної реформи (збірник документів). – К., 1996. – 283 с.
4. Федоров М.М. Нормативна грошова оцінка земель як складова механізму регуляторної політики держави / М.М.Федоров // Економіка АПК.– 2009. – №11. – С. 3-10.
5. Порядок грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів / Нормативно-правові акти з питань земельних відносин / [Даниленко А.С., Губарев В.С., Жмуцький В.В., Месель-Веселяк В.Я., Федоров М.М., Білик Ю.Д. та ін.]. – К.: Урожай, 2003. – 412 с.
6. Постанова Кабінету Міністрів України “Про методику нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення та населених пунктів” 23.03.1995 р. № 213) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/213-95-n>.
7. Федоров М.М. Удосконалення нормативної грошової оцінки сільськогосподарських земель – важлива умова трансформації земельних відносин / М.М.Федоров // Вісник наукових праць ЛНАУ, 2012. – С. 22-31.
8. Федоров М.М. Методичні підходи удосконалення оцінки сільськогосподарських земель / М.М. Федоров // Агроінком. – 2006. – №11-12. – С.107-111.
9. Федоров М.М. Грошова оцінка сільськогосподарських угідь та її використання при визначенні плати за землю / М.М. Федоров // Економічний довідник аграрника [за ред. Ю.Я. Лузана та П.Т. Саблука]. – К. : Преса України, 2003. – С. 75–95.
10. Федоров М. М. Земельні ресурси та їх грошова оцінка / М.М. Федоров, Н.А. Солов'яненко // Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Степу України. – К. : Аграрна наука, 2004. – С. 10-12.
11. Федоров М.М. Грошова оцінка земель у формуванні ринкового середовища аграрної сфери / М.М. Федоров // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 1999. – № 4. – С. 27-30.
12. Федоров М.М. Теорія і практика абсолютної земельної ренти / М.М. Федоров // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2000. – № 9. – С. 40-43.
13. Федоров М.М. Джерела і причини утворення земельної ренти / М.М. Федоров // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2000. – № 11. – С. 2-4.
14. Федоров М.М. Удосконалення грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення / М.М. Федоров, В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2002. – № 8. – С. 10-16.
15. Федоров М.М. Концептуальні основи удосконалення оцінки земель в Україні / Третяк А.М., Канаш О.П., Месель-Веселяк В.Я., Федоров М.М., Трегобчук В.М., Лісовий М.В. та ін. // Землевпорядкування. – 2002. – № 1. – С. 58-66.
16. Добряк Д.С. Класифікація сільськогосподарських земель як наукова передумова їх екологічного використання // Д.С.Добряк, О.П. Канаш, Д.І. Бабміндра, І.А. Розумний. – К. : Урожай. – 2007. – 464 с.

17. Методические рекомендации по проведению бонитировки почв / Л.Я. Новаковский, Д.С. Добряк, А.П. Канаши и др. – К., 1992. – 96с.
18. Лісовий М.В. Продуктивність основних типів ґрунтів України / М.В. Лісовий, А.В. Комариста // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва: зб. наук. пр. – 2008. – №2. – С. 12-14.
19. Методологічні і методичні принципи грошової оцінки сільськогосподарських угідь / В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров // Економіка АПК. – 1995. – № 2. – С. 11–16.
20. Методологічні і методичні принципи грошової оцінки сільськогосподарських угідь / В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров. – К. : ІАЕ УААН, 1995. – 6 с.
21. Удосконалення грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення / В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров // Економіка АПК. – 2002. – №8. – С. 10.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2016 р.

*

УДК 30.837:338.43.01

*Ю.Я. ЛУЗАН, доктор економічних наук, доцент,
голова Наглядової ради
Федерація аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України
О.Ю. ЛУЗАН, кандидат економічних наук,
заступник директора
ТОВ «Мостехагро»*

Інституціоналізм – наукова платформа для удосконалення державної аграрної політики

Постановка проблеми. Інтеграція аграрного сектору України до світової продовольчої системи дедалі більше вказує на недостатньо сформоване інституційне середовище, що не забезпечує його подальший конкурентний розвиток. Базовими складовими розбудови сприятливого середовища для агропромислового розвитку є «інституції» – як правила, та «інститути» – як суб'єкти, які утверджуються державою й ринком, практика функціонування яких передбачає їхній взаємозв'язаний вплив через систему стимулів та обмежень, що повинно забезпечувати ефективну діяльність суб'єктів аграрного підприємництва.

Нині функціонування аграрного сектору супроводжується недосконалою й застарілою системою управління, великою залежністю від сировинного експорту й одночасно всезростаючим згортанням ємності внутрішнього ринку через зниження купівельної спроможності населення та цінової інфляції, переважно декларативним дерегулюванням

аграрного підприємництва, деградацією сільського населення і занепадом сільської поселенської мережі. Розвиток земельної, інфраструктурної та соціальної реформи на селі загрозливо призупинено, одночасно аграрна економіка характеризується наявністю неефективних інститутів – викривленою поведінкою чиновництва, високим рівнем тінізації, корупції, монополізму, неплатежів тощо.

У результаті позитивна динаміка розвитку агропромислового виробництва попередніх років, як результат раніше започаткованих ринкових реформ призупинена у 2015 році, де за попередніми даними Мінагрополітики України стався спад виробництва продукції сільського господарства на 4,8 % (дані без урахування АР Крим і м. Севастополя).

Така ситуація вимагає адекватного та науково обґрунтованого удосконалення державної аграрної політики, запровадження ефективних регуляторів не тільки для активізації підприємницької діяльності, але й для зміни структури агропромислового вироб-

© Ю.Я. Лузан, О.Ю. Лузан, 2016